

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора наук з фізичного виховання та спорту, професора Передерій Аліни Володимирівни на дисертаційну роботу Степанюк Олени Вікторівни за темою **«Організаційно-методичні засади волонтерської діяльності в адаптивному спорті»**, представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність дисертаційної роботи.

Розвиток спорту як соціального явища нині неможливий без потужної волонтерської підтримки, що є з одного боку фундаментом його організаційної ефективності, а з іншого – індикатором гуманістичної зрілості суспільства. Особливого значення волонтерська підтримка набуває в спортивній роботі з особами з інвалідністю, адже спектр організаційних завдань суттєво зростає. Волонтерська діяльність в адаптивному спорті має виражену специфіку. Це вимагає цілеспрямованої діяльності, формування специфічної системи знань та компетентностей волонтерів, виходячи з особливостей напрямів адаптивного спорту із залученням осіб з інвалідністю різних нозологій.

Наявні наукові дослідження розкривають окремі аспекти волонтерської діяльності в спорті, однак, на сучасному етапі залишаються невирішеними питання організаційно-методичних засад розвитку волонтерської діяльності в адаптивному спорті, що зумовлює необхідність проведення ґрунтовних досліджень у цьому напрямі. Вирішення цих питань є важливим для забезпечення ефективної організації волонтерської роботи, підвищення її впливу на розвиток адаптивного спорту та інтеграцію осіб з інвалідністю в суспільство.

Мета дослідження – обґрунтування організаційно-методичних засад інституалізації волонтерської діяльності в адаптивному спорті шляхом розробки технології підготовки волонтерів для роботи зі спортсменами з інвалідністю та підтвердження її соціально-гуманістичної цінності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі професійного, неолімпійського та адаптивного спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021–2025 рр. за темою 1.4 «Теоретико-методологічні засади розвитку професійного, неолімпійського та адаптивного спорту в Україні в умовах реформування сфери фізичної культури і спорту» (номер державної реєстрації 0121U108294).

Наукова новизна дисертаційної роботи.

В результаті виконання дисертаційної роботи отримано наукові дані різного ступеня новизни. Зокрема, вперше уперше обґрунтовано технологію підготовки волонтерів для роботи зі спортсменами з інвалідністю, що враховує сучасні тенденції волонтерської діяльності в спорті, включає передумови створення, мету, завдання та очікувані результати із визначенням етапів її реалізації - підготовчого, реалізаційного та контрольного. Вперше також здійснено змістовно-інформаційне наповнення факультативних навчальних курсів «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті», «Пізнай світ волонтерства в русі Спеціальних Олімпіад» та навчальної дисципліни «Волонтерство в адаптивному спорті». Дістали подальшого розвитку дані щодо організаційних засад реалізації волонтерської діяльності в адаптивному спорті, а саме: визначені чинники мотивації, рекрутингу, навчання та супроводу волонтерів для адаптивного спорту. Також дістали подальшого розвитку дані щодо важливості налагодження ефективної комунікації між суб'єктами волонтерської діяльності, зокрема: волонтерами, спортсменами з інвалідністю, їхніми батьками, тренерами, організаторами спортивних заходів, спортсменами-ветеранами війни, що сприятиме підвищенню професіоналізму волонтерів і, в результаті, матиме позитивний вплив на розвиток адаптивного спорту, соціальну інтеграцію людей з інвалідністю та гуманізацію суспільства. В результаті роботи доповнено дані щодо питань організації, підготовки та залучення учнівської та студентської молоді до волонтерської діяльності, а саме: визначено вимоги до волонтерів, систематизовано чинники, що спонукають до занять волонтерством. Важливо, що результати роботи розширюють уявлення щодо сучасних тенденцій розвитку волонтерства у спорті та напрямів їх діяльності, уточнено дефініції: корпоративне, епізодичне, електронне, сімейне волонтерство та волонтерський туризм. В роботі доповнено та осучаснено наукові дані щодо соціально-гуманістичного значення волонтерської діяльності в адаптивному спорті. Зокрема, підтверджено значення та роль волонтерської діяльності як ефективного інструменту соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, що, своєю чергою, сприяє формуванню інклюзивного суспільства.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у впровадженні матеріалів розробленої програми «Пізнай світ волонтерства в русі Спеціальних Олімпіад» у підготовці фахівців ГО Спеціальна Олімпіада України під час організації курсів підвищення кваліфікації для тренерів, педагогів та здобувачів різних типів закладів освіти, реабілітологів, функціонерів, менеджерів й інших спеціалістів спортивних державних і громадських організацій, зацікавлених осіб (акт впровадження від 4 вересня 2024 р.; додаток Г). Для вдосконалення освітнього процесу здобувачів освіти Національного університету фізичного виховання та спорту України підготовлена нова вибіркова навчальна дисципліна «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті» (акт впровадження від 14 жовтня 2024 р.; додаток В).

Розроблено та впроваджено методичні рекомендації ефективного проведення тренувань з людьми із відхиленнями розумового розвитку в практичну діяльність тренерів ГО «Спортивного клубу Гіперіон» (акт

впровадження від 21 листопада 2023 р.; додаток Д); ГО «Спортивний клуб Гранд-Еліт» (акт впровадження від 21 листопада 2023 р.; додаток Е), а також в освітній процес підготовки студентів Національного університету фізичного виховання та спорту України, зокрема в навчальний курс дисципліни «Адаптивний спорт» (акт впровадження від 15 листопада 2023 р.; додаток Ж). Розроблено та впроваджено онлайн курс підготовки тренерів ГО Спеціальної Олімпіади України (акт впровадження від 13 листопада 2023 р.; додаток И). Підготовлено організаційно-методичні умови впровадження інклюзивного підходу у навчально-тренувальний процес спортсменів за програмою Спеціальних Олімпіад «Об'єднаний спорт» (акт впровадження від 30 листопада 2022 р.; додаток Л). Матеріали дослідження використані для удосконалення освітнього процесу в Національному університеті фізичного виховання та спорту України, а саме: доповнення системи знань з дисципліни «Адаптивний спорт» щодо питань волонтерської діяльності (акт впровадження від 1 грудня 2022 р.; додаток К).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення дисертації, висновки достатньою мірою обґрунтовані теоретичними та експериментальними даними, відповідають меті та завданням дослідження. Ступінь обґрунтованості отриманих результатів забезпечується:

- достатньою тривалістю наукового дослідження (в роботі вказується, що організація дослідження відбувалася чотирма етапами від 2021 до 2025 року. Разом з тим, перші наукові публікації пошукового характеру датовано 2019 роком, що свідчить про тривале зацікавлення проблемами адаптивного спорту та їх глибоке осмислення)
- добором адекватних методів наукового дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, інформації світової мережі Internet, аналіз документальних матеріалів, метод системного аналізу, метод порівняння та зіставлення, соціологічні методи дослідження (анкетування), метод експертних оцінок та методи математичної статистики
- проведенням двоетапного опитування із залучення достатньої кількості респондентів (211 на першому етапі та 304 – на другому)
- коректним проведенням експертизи розроблених навчальних курсів із залученням 15 кваліфікованих експертів – спеціалістів сфери фізичної культури і спорту, представників 8 закладів вищої освіти України
- аналізом як національного, так і міжнародного досвіду організації волонтерської підтримки адаптивного спорту
- ґрунтовною джерельною базою наукового дослідження (258 інформаційних джерел).

Характеристика основних положень роботи.

Матеріали роботи викладено на 172 сторінках основного тексту. Загальний обсяг дисертації – 268 сторінок. Згідно з вимогами, дисертаційна робота складається з анотації, списку публікацій здобувачки за темою дисертації, вступу, п'яти розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку

використаних джерел та додатків. Дисертація ілюстрована 28 рисунками, цифровий матеріал подано у 29 таблицях. Дисертація містить 17 додатків.

У **вступі** обґрунтована актуальність теми дисертаційної роботи, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено методи дослідження, розкрито положення наукової новизни, відображено особистий внесок автора, наведено дані про апробацію результатів дослідження і їх впровадження в практику, охарактеризовано структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі дисертаційної роботи **«Міжнародний та національний досвід реалізації волонтерської діяльності в адаптивному спорті»** розкрито об'єкт наукового дослідження – волонтерська діяльність у спорті. Охарактеризовано волонтерську діяльність у різних напрямках спорту, організаційно-методичні особливості реалізації волонтерської діяльності у спорті в закладах освіти України, сучасні тенденції розвитку волонтерської діяльності у спорті. Текст розділу відрізняється високим рівнем узагальнення, глибоким аналізом інформаційних джерел та документальних матеріалів. Окремо підкреслюємо вдалу візуалізацію теоретичних положень у вигляді рисунків та схем. Текст розділу окреслює наявні протиріччя, що породжують актуальне науково-практичне завдання дисертаційної роботи: невирішеність питань організаційно-методичних засад розвитку волонтерської діяльності в адаптивному спорті. Вирішення цих питань є важливим для забезпечення ефективної організації волонтерської роботи, підвищення її впливу на розвиток адаптивного спорту та інтеграцію осіб з інвалідністю в суспільство. Розділ завершується висновками, що коректно сформульовані та відображають його основні результати.

Результати досліджень, що представлені у Розділі 1, відображено в **7 публікаціях**.

У другому розділі **«Методи й організація дослідження»** охарактеризовано методологію дослідження, подано перелік використаних методів із зазначенням особливостей їх застосування для отримання необхідної наукової інформації. В дослідження застосовувалися теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, інформації світової мережі Internet, аналіз документальних матеріалів, метод системного аналізу, метод порівняння та зіставлення, соціологічні методи дослідження (анкетування), метод експертних оцінок та методи математичної статистики. Організація дослідження містила чотири етапи впродовж 2021-2025 рр.

У третьому розділі **«Організаційно-методичні та соціально-гуманістичні засади впровадження волонтерської діяльності в адаптивному спорті»** подано детальну різнобічну характеристику волонтерської програми Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад «Об'єднаний спорт». Важливо, що аналіз цієї міжнародної програми здійснено з виокремленням потенційно важливих для нашої національної практики характеристик. У ході аналізу існуючих міжнародних напрацювань щодо підготовки тренерів з адаптивного спорту підтверджено необхідність розробки подібних навчально-методичних розробок в Україні.

В розділі також розглянуто організаційні особливості впровадження волонтерської діяльності в адаптивному спорті та специфіка її методичного

забезпечення в різних країнах. Особливої уваги заслуговує характеристика позитивного досвіду США, Великої Британії, Канади, Німеччини, Польщі щодо організації волонтерської діяльності.

Розділ містить результати опитування представників ЗВО України та Польщі щодо підготовки студентської молоді до волонтерської діяльності у спорті.

Важливим результатом дисертаційної роботи є характеристика соціально-гуманістичної спрямованості волонтерської діяльності в адаптивному спорті. Вагомим здобутком авторки є проведення опитування здобувачів освіти (студентів Національного університету фізичного виховання і спорту України) з метою визначення впливу вивчення дисципліни «Адаптивний спорт» на формування соціально-гуманістичних орієнтирів. В третьому розділі детально описано технологію опитування та представлено його результати. Підкреслюємо коректність використання методів математичної статистики в обробці результатів опитування студентів.

Результати досліджень, що представлені у Розділі 3, відображено в **5 публікаціях**.

У четвертому розділі **«Технологія підготовки волонтерів для роботи зі спортсменами з інвалідністю»** подано характеристику, структуру і зміст авторських навчальних курсів: факультативних «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті», «Пізнай світ волонтерства в русі Спеціальних Олімпіад» та вибіркової навчальної дисципліни – «Волонтерство в адаптивному спорті».

В розділі подано опис результатів експертного опитування фахівців галузі фізичної культури і спорту щодо актуальності, новизни, практичної значущості, інформативності, доцільності використання в освітній діяльності розроблених програм.

Для поширення та популяризації волонтерської діяльності в адаптивному спорті в різних регіонах України, а також для створення єдиних умов підготовки та залучення волонтерів до цієї сфери, актуальним є розроблення технології підготовки волонтерів для роботи зі спортсменами з інвалідністю. Ця технологія повинна базуватися на тісній взаємодії між закладами освіти, спортивними організаціями та волонтерськими об'єднаннями, що забезпечить системність і ефективність її впровадження. Підрозділ дисертації 4.2 присвячено обґрунтуванню технології підготовки волонтерів для роботи зі спортсменами з інвалідністю. Технологія містить такі компоненти: тенденції волонтерської діяльності у спорті, передумови до створення технології, технологія підготовки волонтерів для роботи зі спортсменами з інвалідністю (підготовчий етап, етап реалізації, контрольний етап), умови впровадження, форми впровадження, соціально-гуманістичний ефект, критерії ефективності, форми організації занять. Після апробації розробленого навчально-методичного забезпечення з підготовки волонтерів для адаптивного спорту проведено соціологічне опитування (82 респондентів), результатом якого стало визначення соціально-гуманістичного значення, а також ранжування ключових елементів запропонованої технології.

Результати досліджень, що представлені у Розділі 4, відображено в **1 публікації**.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» проведено узагальнення теоретичних і експериментальних даних. Показано, які результати доповнюють та підтверджують результати досліджень інших авторів, яку наукову інформацію доповнено та осучаснено, які наукові дані дістали подальший розвиток і які наукові результати отримано вперше

Загальні **висновки дослідження** в повній мірі розкривають вирішення поставленої мети та завдань дисертаційного дослідження.

Практичні рекомендації деталізовано для різних категорій фахівців сфери фізичної культури і спорту, що є дуже цінно.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором.

Наукові результати дисертації висвітлені в 13 наукових публікаціях: у 6 статтях у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, в 4 публікаціях апробаційного характеру, в 3 публікаціях, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Зауваження:

1. Предмет дослідження сформульовано як «організаційно-методичні та соціально-гуманістичні засади реалізації волонтерської діяльності в адаптивному спорті». На нашу думку, результати роботи, отримані в межах зазначеного предмету дослідження, виходять за межі теми дисертації.

2. Вважаємо недоцільною диференціацію другого-четвертого положень наукової новизни, які стосуються трьох різних навчальних курсів.

3. Друге-четверте положення наукової новизни, що стосуються розробки навчальних курсів, швидше є декларацією вагомого практичного результату дисертаційного дослідження (про що і вказується при визначенні практичного значення одержаних результатів дослідження). При формулюванні положень наукової новизни дослідження доцільно було б наголосити на обґрунтуванні структури і змісту навчального матеріалу з зазначених курсів виходячи з необхідності формування відповідної системи знань та компетентностей здобувачів освіти в сфері волонтерської діяльності (що, власне, і було зроблено дисертанткою).

4. В першому розділі дисертації (с.33-37) визначено періодизацію олімпійського волонтерського руху. При характеристиці окремих етапів дисертантка посилається на велику кількість авторів (Безпалько О., 2001; Finkelstein M. A., 2008; Holmes K., 2009; Бойко, І., Радченко, Л., 2018 та ін.). Разом з тим, текст цього фрагменту дисертаційної роботи не дає змоги встановлення оригінальності отриманого наукового результату.

5. Зміст рисунків 1.3 «Вимоги до волонтерів та чинники, які спонукають до занять волонтерством» та 1.4 «Різновиди діяльності волонтерів у різних напрямках спорту» потребує кращого опису, пояснення взаємозв'язків окремих блоків інформації, трактування. Наведені блок-схеми містять важливу інформацію та є результатом глибокого аналізу – варто було б додати аргументацію.

6. В другому розділі дисертаційної роботи, при описі методу анкетування, вказується, що воно проводилося в два етапи. На першому етапі

залучено 211 респондентів, на другому – 304 респонденти, проте не конкретизовано склади вибірок – залучення одного, дифузного чи різних контингентів респондентів. Подібний підхід зберігається і в результуючих розділах роботи (таблиця 3.10, рис. 3.12-3.14 та ін.), де вказано загальну кількість 515 респондентів.

7. Частина положень (удосконалення фізичної підготовки та технічних можливостей зменшення захворюваності, підвищення самоефективності, покращення настрою, емоційний розвиток тощо), що їх подано на рисунку 3.2 «Основні зміни, що відбуваються в учасників волонтерської програми Спеціальних Олімпіад «Об'єднаний спорт» швидше є опосередкованим ефектом від зазначеної волонтерської програми.

8. В таблиці 3.4 представлено групи мотивів, які спонукають до занять волонтерською діяльністю. На с. 90 дисертаційної роботи із посиланням на таблицю вказується «...В результаті проведених досліджень з'ясовано, що волонтери беруть участь у діяльності з чотирьох основних причин: альтруїстичні, благодійні, особистісні та соціальні...». Разом з тим, текст підрозділу не містить інформації щодо способу отримання цього наукового результату.

9. У підрозділі 3.2 «Організаційні особливості впровадження волонтерської діяльності в адаптивному спорті та специфіка її методичного забезпечення в різних країнах» наведено результати опитування представників ЗВО України (19 респондентів) та Польщі (9 респондентів). При аналізі результатів опитування співставляються думки респондентів двох країн стосовно ролі ЗВО у поширенні і популяризації волонтерської діяльності у спорті, методів інформування молоді для залучення їх до волонтерської діяльності, значення волонтерської діяльності для розвитку адаптивного спорту, мотивів долучення до волонтерства у спорті. Результати аналізу результатів опитування показують значну відмінність думок респондентів. Викликає сумнів коректність співставлення думок респондентів – представників України та Польщі, адже респонденти Польщі – це переважно учнівська і студентська молодь, а респонденти з України є науково-педагогічними працівниками ЗВО.

10. Зміст таблиці 3.7 «Характеристика напрацювань щодо методичного забезпечення волонтерської діяльності в Україні» містить інформацію, що доцільно було б розмістити в розділі 1.

11. Таблиця 3.14 «Вплив дисципліни «Адаптивний спорт» на властивості, які набувають особи з інвалідністю у процесі занять фізичною культурою і спортом» та текст-коментар до неї насправді містять інформацію про думку студентів стосовно впливу адаптивного спорту на властивості осіб з інвалідністю.

Висновок

Дисертаційна робота Степанюк Олени Вікторівни за темою «**Організаційно-методичні засади волонтерської діяльності в адаптивному спорті**», відповідає вимогам до оформлення дисертацій, які затверджені наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 зі змінам і доповненнями

внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 р. № 759 та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, який затверджено постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор, професор кафедри теорії спорту та
фізичної культури Львівського державного
університету фізичної культури
імені Івана Боберського

Аліна ПЕРЕДЕРІЙ

Підпис Аліни ПЕРЕДЕРІЙ підтверджую:
професор, проректор з науково-педагогічної
роботи та міжнародних зв'язків
Львівського державного
університету фізичної культури
імені Івана Боберського

Мар'ян ПІТИН